

РОЗДІЛ 5

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВО- ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

О. Ю. Колеснік

студ. IV курсу

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. А. В. Левенець

ПРАВО НА ДОСТУП ДО СУДУ В КОНТЕКСТІ СТ. 6 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Серед найбільш актуальних та важливих прав в рамках міжнародного захисту прав людини особливе місце займає право на доступ до суду в контексті ст. 6 Європейської Конвенції з прав людини (далі – Конвенція). Відповідно до цієї статті, кожному гарантується право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [1, ст. 6]. В українському законодавстві положення цієї статті відображаються у ст. 129 Конституції України, яка гарантує здійснення правосуддя за принципом верховенства права [2, ст. 129]. Через досить широке за обсягом формулювання, згідно зі статистикою, відповідна стаття Конвенції є однією з тих, що найчастіше стають підставами для звернення до Європейського Суду з прав людини (далі – Суд, ЄСПЛ) та винесення Судом пілотних рішень проти України, що говорить про систематичність порушення цього права на території нашої держави та високу актуальність цієї проблеми.

Як окрему складову цієї статі хотілося б розкрити сутність «права на доступ до суду». Як зазначалося у справі «Bellet v. France» (Белле проти Франції), право на доступ до суду має «застосовуватися на практиці і бути ефективним». Тобто, особа, яка звертається до суду повинна мати реальну можливість та діючий механізм оскарження дії чи бездіяльності, які порушують її права.

На практиці ефективний характер цього права найчастіше порушується у таких проявах, як досить висока вартість судового провадження (без урахуванням фінансових можливостей особи) та надмірна формалізація, яка просто позбавляє особу права на звернення до суду. Думка, якою пронизано майже всю практику Суду з подібних питань, полягає в тому, що сплата

судового збору не може перешкоджати чи ускладнювати доступу до суду такою мірою, щоб завдавати шкоди самій суті цього права (рішення ЄСПЛ від 19.06.2001 у справі «Kreuz v. Poland»).

В Конституції України у ст. 55 зазначається, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [2, ст. 55]. Відповідно до Рішення Конституційного Суду України № 9-зп/1997, ч. 1 ст. 55 Конституції України треба розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі ст. 64 Конституції України не може бути обмежене [3].

Варто розуміти, що Судом неодноразово зазначалося, що право на доступ до суду не може вважатися абсолютним та повинно бути врегульоване зі сторони держави, тобто мають бути встановлені певні обмеження. Проте це обмеження не повинно бути таким, що порушує зміст цього права. До того ж, обмеження в доступі до суду не буде відповідати ч. 1 ст. 6, якщо воно не переслідує легітимної мети та не існує розумної пропорційності між використаними засобами та поставленою метою («Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany») [4]. Серед таких легітимних обмежень у національному законодавстві допускаються: необхідність сплати судового збору, обмеження для неповнолітніх осіб, необхідність мати юридичного представника та обмеження строку позовної давності.

Можна говорити, що в Україні є декілька механізмів гарантії забезпечення доступу до правосуддя. Основними є можливість поновлення судом строку на звернення до суду з поважних причин та звільнення особи від сплати судового збору з урахуванням його матеріального становища. При цьому, при вирішенні питання про їх застосування, національні суди повинні виходити з того, чи було дотримано справедливий баланс між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав окремої особи.

Важливою складовою цього права є не лише можливість учасника звернутися за захистом своїх прав, а й право на вирішення спору судом («Kutić v. Croatia» (Кутіч проти Хорватії)) та винесення судом рішення. Як зазначає Д. Віткаускас, право на доступ до суду має в основі принцип міжнародного права, який забороняє відмову в правосудді. Це стосується і «цивільного», і «кримінального» провадження та передбачає право на

отримання рішення суду. Після тривалого періоду виключення також було впроваджено право на доступ до суду в адміністративних справах («Юлін проти Естонії» («Julin v. Estonia»). Існує певний збіг між цим правом і правом на «суд, встановлений законом», оскільки обидва вони вимагають доступу до судової установи, здатної приймати обов'язкові рішення, а не лише висновки рекомендаційного характеру. Якщо рішення, яке стосується «цивільних» прав або «кримінального» обвинувачення, приймає адміністративний, дисциплінарний або виконавчий орган, у внутрішньому законодавстві має бути структурне право на оскарження до судового органу – можливість подавати заяву про принаймні один етап судового розгляду є автономною вимогою ст. 6 [5, с. 32].

Варто не забувати, що Суд, розглядаючи справи щодо порушення цієї статті завжди проводить аналіз застосування ст. 6 саме в конкретних ситуаціях, з урахуванням економічних та соціальних умов сьогодення, такий підхід позначають поняттям «Конвенція як живий організм» («Тайрер проти Сполученого Королівства» («Tyrer v. the United Kingdom»). Тобто, важливим завданням є розглядати право на «доступ до суду» в світлі сучасних умов та застосовуючи принцип динамічного та еволюційного тлумачення Конвенції, що буде забезпечувати актуальне застосування права.

Список використаної літератури

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04.09.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 03.03.2020).
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 03.03.2020).
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) від 25.12.1997 № 9-зп/1997. URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/4391-dostup-do-sudu> (дата звернення: 03.03.2020).
4. Право на справедливий суд : практичний посібник зі ст. 6, підготовлений дослідницьким підрозділом Європейського Суду з прав людини. 2013. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_UKR.pdf (дата звернення: 04.03.2020).
5. Віткаускас Д. Захист права на справедливий суд: посібник для юристів. URL: <https://www.echr.com.ua/publication/pravo-na-spravedlivij-sud/> (дата звернення: 03.03.2020).